

SZILÁGYI JUDIT

MNMKK – Petőfi Irodalmi Múzeum

Egy irodalmi barátnő – Kernách Ilona

Absztrakt

Füst Milán rendkívül gazdag irodalmi hagyatéka nem csupán a szerző életének és pályájának részletes feltárását teszi lehetővé, de számos, korszakában fontos, mára mégis kevésbé ismert szereplő megismerése felé is utat nyit. A „magányos prófétának” ugyanis voltak barátai, akiknek levelei, megküldött művei éppen Füst anyagai között maradtak fenn. Kernách Ilona, a Nyugat egyik első női szerzője volt.

Kulcsszavak: irodalomtörténet, Nyugat, Füst Milán, F. Kernách Ilona, Móricz Zsigmond

Abstract

The extremely rich literary legacy of Milán Füst not only enables a detailed exploration of the author's life and career, but also opens the way to the study of several important, yet little-known characters of his era. The "lonely prophet" had friends whose letters and works he sent to them have survived among Füst's materials. Ilona Kernách, one of the first female authors in the Nyugat.

Keywords: history of literature, Nyugat, Milán Füst, Ilona F. Kernách, Zsigmond Móricz

Füst Milán kivételesen gazdag tárgyi és kéziratos hagyatéka messze kiemelkedik a magyar irodalmi hagyatékok közül; nemcsak mennyiségében, de összetettségében, rétegzettségében is különleges. A tudatos öndokumentációnak, özvegye gondos archiválásának és nem kis mértékben a szerencsének köszönhetően fennmaradt a művek nagy részének kéz- vagy gépiratos változata, a hozzávetőleg hetven éven át folytatott, kiterjed levelezés, a hosszú életet és pályát pontosan dokumentáló személyes és hivatalos iratok sokasága. Emellett sok száz fotó, több tucatnyi hangfelvétel és néhány film is rögzítette Füst Milán alakját, hangját. Jó időre egyben maradt Füst és felesége káprázatos, immár szakértők által is részletesen feltárt és dokumentált műgyűjteménye. És végül, de nem utolsó sorban, kivételes az is, hogy változatlan formában megőrződött a költő utolsó éveinek helyszíne, a Hankóczy Jenő utcai lakás.

Mindezeknek köszönhetően a mégoly zárkózott, az élet kisszerű történéseit negligáló, saját életrajzát egyenesen megtagadó költő élete, pályája aprólékosan feltárható, vélhetnénk, hogy „katedrális” felépült. Ami persze nem zárja ki, hogy más forrásokból újabb és újabb „tégla” kerüljenek az épületbe, hogy

apróbb részletekkel egészítsük ki korábbi tudásunkat. Sőt: a hagyatéknak páratlan lehetőséget tartogat arra nézve is, hogy kortársakról, pályatársakról szerezzünk máshonnan ki nem nyerhető információkat. (Erre volt jó példa a közelmúltból a korábban alig ismert Pál István festőművész és Füst Milán több évtizedes barátságának felfedezése, mely nemcsak a festő életrajzát gazdagította hiánypótló adatokkal, de Füst Milán személyiségének korábban ismeretlen vonásait is felvillantotta.) A megismerési folyamat nem befejezett: az újabb hagyatékok előkerülésével olyan kapcsolódási pontok tárhatók fel, melyek segítségével egyre részletesebben megrajzolhatóvá válik Füst Milán baráti köre és a korszak kapcsolati hálója.

*

Kernách Ilona neve – Füst Milán felől tekintve – korábban is ismert volt a *Negyedik Henrik király* című dráma elé írott ajánlásból, illetve Füst naplójából. Tudni lehetett róla, hogy az 1910-20-as években a növekvő számú, de még mindig kevés írók egyike volt: 1911 és 1928 között tizennégy elbeszélése jelent meg a Nyugatban, egyetlen könyvét pedig a Franklin Társulat adta ki 1919-ben *Asszonyélet* címen. Ugyanakkor irodalmi jelentőségét meghaladja irodalomtörténeti jelentősége, hiszen a korszak több fontos alkotójával ápolt közeli, baráti viszonyt. Mindennek dokumentumait különböző hagyatékokban találhatjuk meg, többnyire kiadatlan naplók és levelezések átböngészésével.

A PIM Kézirattárba 2008-ban vásárlás útján került az író kilenc doboznyi, töredékesen fennmaradt hagyatéka, benne Füst Milánnal folytatott levelezésének jó pár darabja is. A kéziratokat, fogalmazványokat, leveleket, álmleírásokat és dokumentumokat tartalmazó anyagból megrajzolhatóvá vált az író személyes története, irodalmi pályája, jóllehet a majdani részletes feldolgozás további részletekkel gazdagíthatja a mostani ismereteinket.

*

Kernách Ilona és leánya, é. n. MNMKK - Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattára j. n.

Kernách Ilona Aradon született 1880 körül. Bácskai, vagyonos sváb földbirtokos családból származott, apja Kernács Lajos a mai szerb–román–magyar határok térségében több gőzmalmot is üzemeltetett. Karakteres figurája élénken bevésődött az őt ismerők emlékezetébe, olyannyira, hogy Füst Milánné évtizedek távlatából is pontosan emlékezett rá: *„Meggazdagodott parasztcsalád feje volt, maga is vállalkozó kedvű, vagyongyűjtő természet, gőzmalmot vásárolt, majd Budán ötemeletes, három utcára nyíló, homlokzatával a Vérmezőre néző bérházat építtetett, és budatétényi hatalmas kertjébe pedig gyümölcsfákat telepített.”* (Kéki 1981: 9)

Kernách Ilonának idilli gyermekkorra volt, két testvérével Emiliával és Jenővel Aradon és a közeli Nagygájon jólétben nevelkedtek. (Húgát, Emiliát (1893–1978) később Mancsi becenéven ismerték a budapesti barátok, köztük például Ady, akivel – a családi legenda szerint – még teniszezett is. Férjével Popovics Milivojjal 1956-ban Norvégiába disszidáltak; leszármazottaik ma is ott élnek. Kernách Jenő (?–1919 k.) maga is próbálkozott az irodalommal, írásait a család barátjának, Füst Milánnak küldte el véleményezésre. A háború után vérhasfertőzésben halt meg; nem született gyermeke.)

A gyermek Kernách Ilona taníttatását egy aradi magánintézetben apácákra bízta. Már itt próbálkozott az írással, első versei, novellái alapján tanárai tehetségesnek ítélték, és folytatásra biztatták. 1902-ben férjhez ment apja egyik alkalmazottjához, a lengyel-zsidó felmenőkkel rendelkező Trautner Fazekas

Sándorhoz (1873–1926), aki jogász végzettségén túl sok mindenhez értett: sikeres pénzügyi befektetései és tanácsadásai mellett építészként, építési vállalkozóként is tevékenykedett.

A fiatal házasok kezdetben Aradon éltek, itt született két gyermekük is: a mindenki által csak Babaként emlegetett Klotild (1903–1966), majd Lajos (1905–1971). A tízes évek elején az egész család Budapestre költözött, s ezzel megnyílt az asszony előtt irodalmi ambíciói beteljesítésének lehetősége. Jókor érkezett, Osvát Ernő „felfedező korszaka” ez, így a teljesen ismeretlen, de tehetségesnek ítélt írónőt a Nyugat hamar befogadta. Feltehetően megnyerő személyisége és kellemes megjelenése, valamint az a nyitott és vendégszerető ház, amit férjével vittek, közre játszott abban, hogy rövid idő alatt közeli barátságba került a korszak jelentős írói közül jó néhányal.

Alig jelent meg még egy-két írása, amikor 1912 márciusában, a Nyugat vígszínházi matinéján Varsányi Irén és Haraszi Hermin főszereplésével már bemutatták egyfelvonásos parasztdrámáját. Bár a konzervatív sajtó fanyalgott a darab „rettentően komor” szüzséjén, és sebtiben Móricz-epigonnak bélyegezték Kernáchot, de a nyugatosok körében *A fajtája* kiemelkedő sikert aratott. „*Tökéletes munka és biztos vagyok benne, hogy egy igazi írói pályafutás kiindulása*” – üdvözölte maga Ignotus. (Ignotus 1912) Ettől kezdve, ha nem is túl gyakran, de rendszeresen jelentek meg elbeszélései, egyfelvonásos jelenetei a Nyugatban.

Kernách Ilona férje az egyik banknál töltött be magasrangú beosztást, s amikor 1918 tavaszán másfél évre Krakóba helyezték át, akkor családja is követte. Hazatértükkor, 1919 végén jelent meg *Asszonyélet* címen Kernách Ilona egyetlen kötete, melyről Schöpflin Aladár közölt a Nyugatban elismerő – igaz, a szerzőt női mivolta felől értékelő – kritikát: „*Ritka jelenség: egy asszony, akinek van határozott, állandó, mert átélte álláspontja a világ dolgaival szemben.*” (Schöpflin 1920) Az elismerések, biztatások hatására Kernách ekkor még bizakodva írhatta, hogy „*ezt a könyvet nem tekintem eredménynek, első lépés csupán*” de – mint utólag nyilvánvaló – ez lett pályafutásának csúcspontja. Bár a Lengyelországban töltött időszak alatt Kernách Ilonával leveleztek barátai, sőt néhányan – Füst Milán is – meglátogatták, mégis mintha kikerült volna az irodalom inspiráló vérkeringéséből. Persze meglehet, hogy publikációi elmaradásának más oka volt. 1919 végén ugyanis intenzíven foglalkoztatta nagy álom-gyűjteményének kiadása. Kernách Ilona ifjúságától kezdve lejegyezte érdekesebb álmait, és ekkorra összesen 250 magyar, és 80 német nyelvű álomleírása volt már. „*Osvát is nagyon helyeselte a tervet s hiszi, hogy nagy érdeklődésre számíthatok*” – írta naplójába. Az álomkönyv kiadása végül nem valósult meg, de gyűjteményét élete végéig gyarapította.

Időközben felépült a család Pauler utca 21. sz. alatti sarokháza, melyet maga Fazekas Sándor tervezett. A nagy luxussal berendezett otthonban élénk társasági életet szerveztek, s bár az irodalmi szalont, ahová a Nyugat első nemzedékének legtöbb tagja is bejáratos volt, Kernách Ilona vitte, de a művelt és érdeklődő gyermekeiket, sőt az alapvetően zárkózott, visszahúzódó férjet is kedvelték a

vendégek. Ebben a közegben ismerkedett meg Fazekas Baba a Franciaországból hazatérő Kuncz Aladárral, aki rövidesen feleségül kérte a csinos és művelt lányt. A szerelmet rövidesen elnyomta az anyagi különbségek miatt érzett szorongás, és végül Kuncz elállt a házasságkötéstől. (Évekkel később Fazekas Baba Dr. Kiss Angyal Guidó földművelésügyi államtitkár felesége lett.) Kernách Ilona fia, Fazekas Lajos ekkoriban végzett a Képzőművészeti Főiskolán. Rajztanár lett, de grafikusként textiltervezéssel is foglalkozott, és különböző tematikájú könyveket is illusztrált.

1926. február 10-én, Gellért Oszkár szerzői estjéről hazatérve Fazekas Sándor váratlanul meghalt. Schöpflin Aladár szeretetteli nekrológot írt róla, támogató barátok vették körül az elárvult családot. (Schöpflin 1926) A tragédia után Kernách Ilona hosszú időre felhagyott az írással. Később is, mindössze egyetlen drámája jelent meg a Nyugatban, de az újabb veszteség, Osvát halála után már sem oda, sem máshova nem írt. Szakított az írással –, de nem az írókkal. Lányával, Babával együtt továbbra is szoros barátságot ápolt több nyugatossal.

Budapest ostromakor bombatámadás érte házukat, a háború után nagy erőfeszítések árán még felújították. Kernách Ilona nem sokkal később rákos beteg lett, hosszú szenvedések után 1949. szeptember 9-én halt meg.

Gyermekei, Baba és Lajos az 1952-es államosításkor 24 órát kaptak arra, hogy kiköltözzenek a családi házból. Budatétényre, a Barackos úti ún. Kernách-villába mentek, ahol az épület ugyan a családé maradt, de a park és a gyümölcsöskert nagy részét 1953-ban ugyancsak államosították.

*

Kernách Ilona Budapestre költözésekor a nyugatosokkal szinte azonnal ismeretségbe került, első lakásuk ugyanis a Báthory utca 3-ban volt, ott, ahol Ignotus, a szomszédban pedig Lesznai Anna lakott. A „topográfiai kapcsolat” a későbbiekben jellemző volt: a Márvány utcában Kaffka Margittal szomszédos házban, a Vérmező mellett, a Pauler utcában pedig Schöpflin, Kosztolányi és Babits közelében éltek.

1911-ben jelent meg első írása a Nyugatban, melyet a következő évben már három hosszabb publikáció követett, sőt bemutatták egyfelvonásosát is. A kezdet fényes, az első kritikák lelkesek. Ugyanakkor tudni lehet, hogy nemcsak tehetségével nyerte meg magának a lap irányadó alakjait, de személyisége, nőiessége is elbűvölte őket. 1917-18 körül egy férjének írott levelében így emlékszik az indulás időszakára: „*Mikor Pestre jöttünk, jobb volt, s mikor dolgoztam, nagyon feléledtem. De itt meg Osváttal átkozott el a sors. Ignotus hozzám írta Ki maga? című cikkét, s Ady Endre darabom előadása óta hozzám írta a szerelmes verseit.*” (Kernách 1917-18) Az akkori Nyugat három legmeghatározóbb férfija rajongott a kétgyerekes, férjes asszonyért, s ez a rajongás, amekkora megtiszteltetést jelentett, legalább akkora tehertétel is volt.

Osvát Ernő a Nyugatnak legendás szerkesztője, a nőknek legendás hódolója volt. A főleg pályakezdő, fiatal írók gyakran számoltak be a tekintélyével visszaélő

Osvát közeledési próbálkozásairól. Kernách Ilona is Osvát célpontja lett, ami a mindkettőjükhez közel álló Füst Milán naplójából is kiderül: „*Meggyanúsítják Kernácsot, hogy ő a szeretője, és rá költötte pénzét: az udvarló életének egész piszkával rárohannak.*” (Kernách, 1917-18) Évekkel később Móricz is sejteti, hogy valamilyen, rövid ideig tartó szerelmi viszony fennállhatott az író és a szerkesztő között, s hogy ez családi feszültségekhez vezetett. „*Osvátné undorodik Kernách Ilonától*”, meggyőződése, hogy az asszony „*futott az ura után, hogy írásait adja ki.*” (Móricz 2010) Az alkotói és érzelmi függőség kialakítása, az írások dicséretekkel tompított, mégis kíméletlen kritikája Osvát sokak által megszenvedett módszertanához tartozott, de Kernách Ilonával csak részben járt sikerrel. „*Osvát elszedte félig kész írásaimat, és elvesztett önbizalmammal munkaképességemet aláásta. Jó akart lenni, és rossz volt hozzám, lelketlen. Szegény ember, nem haragszom rá, sajnálom inkább. Ő egy tönkrement ember.*” (Kernách 1917-18) Kernách mint nő érzelmileg függetleníteni tudta magát, és nagyvonalú megbocsájtással tekintett Osvátra. Olyannyira, hogy a szerkesztő és családja betegségei idején anyagilag is támogatta (volna) őket, és a feleség öngyilkossága után meleg hangú, szeretetleli részvétlevelet írt a szerkesztőnek. Ugyanakkor őt is megfertőzte az Osvát-jelenség, hatása alól hosszú évekig nem tudott szabadulni. Hagyatékában fennmaradt több olyan jegyzet, amelyek Osváttal folytatott beszélgetéseiket rögzítik, és később alapanyagát szolgáltatták az öt-hat változatban is megszülető, végül a Nyugat Osvát-számban *Találkozások* címmel közölt szövegének. (Kernách 1923) Kernách szisztematikusan vezetett álomnaplójában többször, évekkel a szerkesztő halála után is felbukkan Osvát neve. Más jegyzeteiben, fiktív leveleiben „legjobb barátom”-nak nevezi, akinek „adós maradtam a tehetséggel”. Naplója tanúsága szerint még 1946-48-ban is foglalkoztatja Osvát alakja, jelenlevőnek érzi, számít figyelmére, „cselekvő hallgatásá”-ra.

A Nyugat másik meghatározó alakja, Ignotus kétszer is írt Kernách Ilonáról. *A fajtája* színházi bemutatójáról lelkes kritikáját közölt, mely a dráma folyóiratközlésével egy időben jelent meg a lapban. Ebben Ignotus rövid áttekintést adott a parasztdráma műfajának történetéről, az aktuális megvalósíthatóság nehézségeiről, majd ebben a kontextusban méltatta a konkrét darab erényeit, és szólt teljes elragadtatással a szerző tehetségéről. „*Élmény volt számunkra ez a kis darab s én úgy gondolok írójára – egy tartózkodó és bátortalan fiatal asszonyra, kit nem lehetett rávenni, hogy a tapsokat a színpadról köszönje meg – mint egy-egy nagy tudósra, ki a világ egy nagy elzárt területéhez adott kezünkbe kulcsot. [...] Akik vasárnap az előadásánál ott voltak, nemsokára büszkén fognak rágondolni, hogy e kezdetnél jelen lehettek.*” (Ignotus 1912a) Ignotus elragadtatásában a bemutató irodalomtörténeti jelentőségét már-már a március 15-i eseményekével állítja párhuzamba. Néhány hónappal később, a Nyugat karácsonyi számában *Ki maga?* címmel rejtélyes szöveget, alcíme szerint *Hangulat*-ot közölt Ignotus, melyben egy társasági esten meglátott fiatal asszony vonzó titokzatosságáról írt. A nő mozdulatait, finom gesztusait figyelve a férfiban gyöngéd, apai érzés támadt, amely „*olyan, mint, hogy messze példát ne mondjak, a*

szerelem.” (Ignotus 1912b) Bár Ignotus első házassága épp ekkoriban futott végleg zátonyra, de a Kernách Ilona-vonzalomnak nem lett további kifutása. (Utólag mindössze annyit dokumentálhatunk, hogy az író nő hagyatékában több, Ignotusnak ajánlott írás is fennmaradt.)

Hasonló, átmeneti volt Ady helyzete is, aki ekkoriban szakított Lédával. 1912 tavaszán jelent meg a lapban a szerelmüket lezáró *Elbocsátó szép üzenet*, és a következő szerelmes versek már egy másik, kék szemű nőhöz szólnak.

*Szerelmeket parancsolj most reám,
Úgy kellene élethez a szerelmek,
Úgy kellene a te kék szemeid,
Bár barnán feleselnek.* (Ady 1912)

Móricz Zsigmond egyik leveléből tudjuk, hogy Kernách Ilona szeme kék volt, *„oly rendkívül kék, amelyet még nem láttam életemben.”* (Móricz 1963: 222) Adynak 1912 tavaszáról még van néhány verse, melyben a meg nem nevezett kék szemű nőt éneklie meg, de – Kernách korábban idézett vallomásán kívül – nincs más adatunk erről a futó kapcsolatról.

Az irodalmi életbe belépő Kernách Ilona tehát íróként, nőként – és barátként is osztatlan sikert aratott. Az eddig tárgyalt érzelmi fellángolásokon túl mély, évtizedekre szóló, tartós barátságot kötött a korszak több kiemelkedő alakjával, és nem mellesleg sokuk feleségével, egész családjával. Rendszeres társasági összejöveteleiknek leggyakoribb vendégei voltak például Gellért Oszkárék, Fenyőék, Schöpfliné, Beck Ö. Fülöpék, Hollós Istvánék.

Közülük legközelebbi baráti kapcsolatba a Móricz-családdal kerültek, akik már az 1910-es évek végétől rendszeres látogatók voltak Fazekas-Kernáchéknál. Férjek és feleségek is kölcsönösen jó viszonyt ápoltak egymással; előbbiek politikai és gazdasági ügyeket tudtak megvitatni, utóbbiak a háztartás ügyesbajos dolgaiban segítettek egymást. Fazekas Sándor, akit Móricz „nem buta, de egyszerű és jó ember”-nek tartott, rendszeres tőzsdetanácsokat adott az írónak, sőt a leányfalui ház bővítésének tervezését is elvállalta. Kernách Ilona Móriczék házassági válsága idején mindkét félnek bizalmasa volt, Janka halálakor pedig ő írt hosszú és érzelmes nekrológot a Nyugatba. (F. Kernách 1925) A következő hónapokban is az író mellett állt, s jöllehet megpróbálta eltávolítani Simonyi Máriától, de Móricz kedvéért néha közvetítői szerepet is vállalt köztük. Amikor 1926 februárjában Fazekas Sándor váratlanul meghalt, akkor Móricz naponta felkereste, baráti jelenlétével támogatta az özvegyet. Az ekkor keletkezett, Magoss Olgának szóló, személyes megindultságától átítatott leveleiben Móricz részletesen leírta a haláleset körülményeit, és érzékletesen mutatta be a gyászoló családtagokat is. Az ekkor folytatott beszélgetésük mélyen megérintette az írót, teljesen magával ragadta mindaz, amit Kernách Ilona a halálról mondott. *„Ez az asszony valóban tehetség! Írásban ez neki ritkán sikerült, de most [...] ott volt az arcán a tiszta kutatás önmagában s az ijedség és minden őszintén.”* (Móricz 1963: 221)

A következő években, az egyre inkább a fiataloknak szervezett Pauler utcai társasági összejöveteleket Móricz a leányaival látogatta, és az ifjak sokszor hajnalig tartó táncos mulatozásától félrevonultan beszélgetett a háziasszonnyal, aki „a régi irodalomimádattal” kedveskedte körül. Móricz eddig publikált naplói és levelezése részletesen dokumentálja barátságukat, amelyről a Kernách-hagyaték tüzetes feldolgozása is szolgálhat még további adatokkal.

*

Kernách Ilona a nyugatosok közül talán Füst Milánnal került legközelebbi, legintenzívebb barátságba, mely ugyan időnként megszakadt, de az eltávolodások után mindannyiszor újra tudták építeni a jó viszonyt. (Füst Milán naplójában 1915-től találunk Kernách Ilonáról vagy a Fazekas-családról szóló bejegyzéseket, összesen kb. hetvenet, kapcsolatukat további harminc levél is dokumentálja.)

1914-15 körüli első találkozásukat Kernách meséli el egyik levelében: „*Amikor megismertelek [...] kitűnő és érdekes ember voltál. Első versköteted akkor már megjelent, a Boldogtalanokat is megírtad, legjobb barátomnak, Osvát Ernőnek kedvelt Benjaminja voltál.*” (F. Kernách 1948) Barátságuk alapját kezdetben minden bizonnyal a modern irodalom ügye, a Nyugat, illetve Osvát iránti rajongásuk adta. A szerkesztő feltétlen szeretete és tisztelete mellett mindketten megszenvedték munkamódszerét, ellentmondásos személyisége teljességgel soha fel nem dolgozható élmény lett számukra. Barátságuk bő három évtizede alatt folytatott levélváltásukban számtalanszor felbukkan Osvát neve, még évekkel a szerkesztő halála után is foglalkoztatja őket; megírják egymásnak vele kapcsolatos álmaikat, régi és aktuális gondolataikat, érzéseiket. Alapvető szemléti rokonságuk volt a kifejezés tökéletességéért vívott küzdelem is, a soha-meg-nem-elégedésből táplálkozó (át)írás szenvedélyük, melyet a hagyatékokban fennmaradt jegyzetek, fogalmazványok, variánsok százai bizonyítanak.

Ezzel együtt barátságuk akár meglepő is lehetne, hiszen nagyon különböző volt a tapasztalati és az irodalmi világuk. Kernách vidékről, katolikus közegekből érkezett, a paraszti kultúrát és nyelvet ismerte jól, ez a világ volt írásainak táptalaja, ugyanakkor a családi vagyon révén meglehetősen jólétben élt. Füst városi születésű, gyakorlatilag nincstelen, zsidó vallását ugyan ő már nem tartotta, de anyja még a jiddist használta. Kernách írói világa sokkal közelebb áll Móriczéhoz, de retorikai és poétikai eszköztára (az érzelmi motivációk, szerkezeti felépítés, elhallgatások, kihagyások stb.) Füst prózájához közelíti. Első drámáik – a nyilvánvaló különbségek ellenére – meglepő párhuzamosságokat is mutatnak. Mindkettőben a féltékenység a cselekmény mozgatórugója, a főbb szereplőtípusok is megegyeznek (öregasszony, a férj anyja, szerelmes fiatal nők, hideg férj, elhalt gyerek, szerelmes vetélytárs), csak míg *A fajtája* falun játszódik, addig a *Boldogtalanok* városi környezetben.

Megismerkedésük idején, a tízes évek közepén meglehetősen különböző élethelyzetben voltak: Füst kispénzű tanáremberként nehéz természetű, betegeskedő anyját is eltartotta, vele szemben Kernách jómódú, kétgyermekes

családanyaként élt, akinek a személyzettel ellátott háztartás vezetésén kívül nem sok kötelezettsége volt. Mégis képesek voltak áthidalni a kettejük közötti különbségeket, és (az anyja 1916-ban bekövetkezett halála után) magányosan élő Füst a család gyakori vendége lett. Megkedvelte a gyerekeket, és Fazekas Sándorral is jó viszonyba került, szimpatikusnak találta a hallgató ember, akitől – házasságkötése utáni jobb anyagi helyzetében – már ő is kérhetett tőzsdei tanácsokat. Naplójegyzeteiben rendszeresen rögzítette Fazekasékra vonatkozó reflexióit, a különböző családtagokról tett megfigyeléseit. Füst a Kernách Ilonával folytatott fontosabb beszélgetéseket, az asszony találó megjegyzéseit is lejegyezte, ahogy az egymás írásairól kölcsönösen mondott ítéleteiket is. Megvitatták irodalmi terveiket, számítottak a másik véleményére. Kernách több alkalommal írásba foglalta gondolatait, nem megjelenésre szánt, csak barátjának szóló hosszú tanulmányokat írt Füst műveiről (pl. a *Boldogtalanok*-ról, később kisregényeiről, elbeszéléseiről is.) Az író nagyra tartotta Kernách intelligenciáját, beleérző képességét: „a legtöbb dolgot látja és érti, a legtöbb gondolatmeneten átmegy. [...] Intenzív egyén, hallatlan energiájú nő.” (Füst 1999: 1916. április 21.) Egészen személyes, intim titkaikat is megosztották egymással, különös, hullámozóan intenzív kapcsolat alakult ki köztük, mely az idők folyamán sokféle alakot öltött. „Kernách: e percben még a legbizalmasabbak vagyunk egymással – a legmesszebb megyünk: rögtön utána a büntetés jön: távolodunk egészen oktalanul; megunjuk egymást.” (Füst 1999: 1916. július 3. előtt)

Amikor a család Krakóba költözött, akkor kisfiukat néhány hétre egy budapesti intézetbe adták. Füst rendszeresen látogatta a gyermeket, és tájékoztatta a szülőket Lajoska állapotáról, előmeneteléről. Leveleiben tudósított az irodalmi és művészeti élet fontosabb híreiről, sorban beszámolt az ismerősi kört érintő eseményekről is, a spanyoljárvány áldozatainak haláláról. Sok-sok meghívás után 1918 júliusában Füst kéthetes látogatást tett Krakóban. Éppen 30. születésnapjára időzítette az utazást, már csak azért is, hogy ne magányosan ünnepelje az évfordulót. Boldog napokat töltött a Fazekas-család körében: a gyerekek házi koncertet rendeztek neki, a tőlük kapott rózsát lepréselte és naplójába ragasztotta.

Bár a család 1919 őszi hazatérése után hosszabb időre eltávolodtak egymástól, de amikor 1923-ban Füst Milán megnősült, immár feleségével, Helfer Erzsébettel együtt járt újra Fazekasékhoz. A családfő halálakor szeretettel írt az elhunytól Naplójában: „*Szegény Fazekas Sándor! Férfias, mértéket tudó, kicsinyességre ritkán képes ember volt... erősen praktikus érzéssel s mégis valami természetes finomsággal megáldva.*” (Füst 1999: 1926. február 10.) A barátságuk harmonikusabb éveit jöttek, hosszú beszélgetéseket folytatnak nemcsak készülő műveikről, de pszichés problémáikról is. Füst Baden-Badenből biztató sorokat küld barátnőjének, hívja Groddeckhez, akitől az asszony is gyógyulást remélhetne. 1930-ban újabb mélypont következett viszonyukban; Füst Milán indulatos és utóbb megbánt ösztönöségi rohamainak egyike alkalmával Kernách Ilonának is „megmondta az igazat.” „*Kiméletlenül, kegyetlen brutalitással mondtam el neki úgyszólván mindent, amit gondoltam róla. – Persze tizenhat éve motoz ez bennem – de mi célja, vagy*

értelme volt, hogy kipattant belőlem? Persze aztán megbántam és sokszor bocsánatokat kértem tőle. [...] De a legigazabb véleményemet még mindig nem mondtam el: – hogy vidéki nagyságnak tartom... hogy finomkodónak, dámának... s amellett pénzéhesnek láttam őt mindenkor, aki nagyon szereti mindazt az előkelőséget, ami pénzért megszerezhető.” (Füst 1999: 1930. augusztus 23.) Valószínűleg az asszony megértő nagyvonalúsága, szeretetteli humorérzéke – és talán a tehetség iránti tisztelete – az oka annak, hogy barátságuk törésvonalai nem mélyültek el, s nem lettek végérvényesek, mint Füst több más kapcsolata esetében.

Kernách Ilona (Osvát halála után kizárólag) Füstnek mutatta meg készülő munkáit, melyek aztán – talán a kritikus szigorú bírálatai miatt – rendre az asztalfiókban maradtak. Ennek ellenére türelemmel fogadta, sőt megtiszteltetésnek érezte, hogy Füst a 30-as évek végén rendszeresen telefonba olvasta neki (is) *A feleségem története* újabb fejezeteit. Ebben az időszakban újra igazán közel álltak egymáshoz, bizonyítja ezt az is, hogy az 1938-ban, a Nyugatban közölt *Völgyben* című versét, (Füst 1938) és az 1939-ben folyóiratban, 1941-ben pedig könyvalakban is megjelent *Negyedik Henrik király* című drámáját is „Kernách Ilona barátnőmnnek” ajánlotta Füst. (Füst 1939, 1941)

Fontos és mélyen gyökerező volt számukra ez a barátság, amit például az a terjedelmes szöveg is bizonyít, melyet Kernách 1948-ban, egy évvel halála előtt jegyzett le, és egy harminc(!) évvel korábbi, Füst Milánnal Krakóban folytatott beszélgetést rögzít.

*

Füst Milán és Kernách Ilona bő három évtizedes barátsága a modern irodalmi törekvések közös képviselőjén túl egymás tehetségének elismerésére és a személyes szimpátiára épült. Kapcsolatuk hullámváltozásában szerepet játszhattak alapvetően különböző, vagy különböző ritmusban változó életrajzi körülményeik; a családi, anyagi, társadalmi helyzetük alakulásai, és nem utolsósorban irodalmi pozícióik módosulásai. Kernách Ilona pályáját a húszas évek közepén nem(csak) férje elvesztése, majd Osvát halála törte meg, a mélyebb ok a kifulladás lehetett. Elvesztette azt a tematikus és nyelvi környezetet, amely írásainak világa volt, és a városi miliőben már nem talált magára. Írói tehetsége beváratlan maradt, de értő, inspiráló és támogató barátja tudott lenni nálánál erősebb, kvalitásosabb szerzőknek – s már ez sem kevés.

Felhasznált irodalom:

Ady E. (1912). Kérdés kék szemekhez. *Nyugat*, (3)11.

F. Kernách I. (1925). Móricz Zsigmondné. *Nyugat*, (18)10-11.

F. Kernách Ilona Füst Milánnak, 1948. július 13. PIM K. V. 4140/253.

Füst M. (1938). Völgyben. *Nyugat*, 1938. (21)7.

- Füst M. (1939). Negyedik Henrik király. *Szép Szó*, (4)8. 259-273.
- Füst M. (1941). *Negyedik Henrik király*. Almanach Kiadó.
- Füst M. (1999). *Teljes Napló*. Fekete Sas Kiadó.
- Ignotus (1912a). A fajtája. *Nyugat*, (5)6.
- Ignotus (1912b). Ki maga? *Nyugat*, (5)24.
- Kéki B. (1981). Kuncz Aladár hazatérése. *Magyar Nemzet*, (37)168, 9.
- Kernách I. (1923). Találkozások. *Nyugat*, (16)11-12.
- Kernách Ilona Fazekas Sándornak, 1917-18 körül. PIM Kézirattár
- Móricz Zs. (2010). Naplók 1924–1925, Noran Kiadó. (1925. február 14.)
- Móricz Zsigmond Magoss Olgának, 1926. február 11. In Uő. (1963) *Móricz Zsigmond levelei*, Akadémiai Kiadó, 222.
- Schöpflin A (1920). Asszonyélet. *Nyugat*, (13)1-2.
- Schöpflin A. (1926). Az idő sodrában, *Prágai Magyar Hírlap*, (5) 78, 9.